

26.6.2024

HÄMEENLINNA

Niemikotka Ranta-asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi 2024

Tilaaaja:
Yksityinen

Toteuttaja:
Heilu Oy

HÄMEENLINNA Niemikotka

Ranta-asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi 2024

Tiivistelmä

Hämeenlinnan Niemikotkan alueella on käynnissä ranta-asemakaavan muutos. Asemakaavan alueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia, mutta siellä on ollut asutusta historiallisella ajalla ja Kotkanjärven alueelta on tehty kivistä irtolöytöjä. Edellä mainittujen syiden vuoksi alueellinen vastuumuseo edellytti asemakaava-alueen arkeologista inventointia hankkeesta antamassaan lausunnossa.

FM Sinikka Kärkkäinen teki inventoinnin maastotyöt 28.5.2024. Alueen länsiosasta havaittiin kaksi uutta kiinteää muinaisjäännöstä, hiilihauta sekä pieni tervahauta. Niemen alueelta havaittiin myös useita raivauskivikoita, joita ei huomioitu arkeologisin kohteina todennäköisen nuoren iän vuoksi. Kaava-alueen rantatontit ovat yhtä lukuun ottamatta rakennettuja, eikä esihistoriallisia havaintoja tehty.

Arkistotiedot

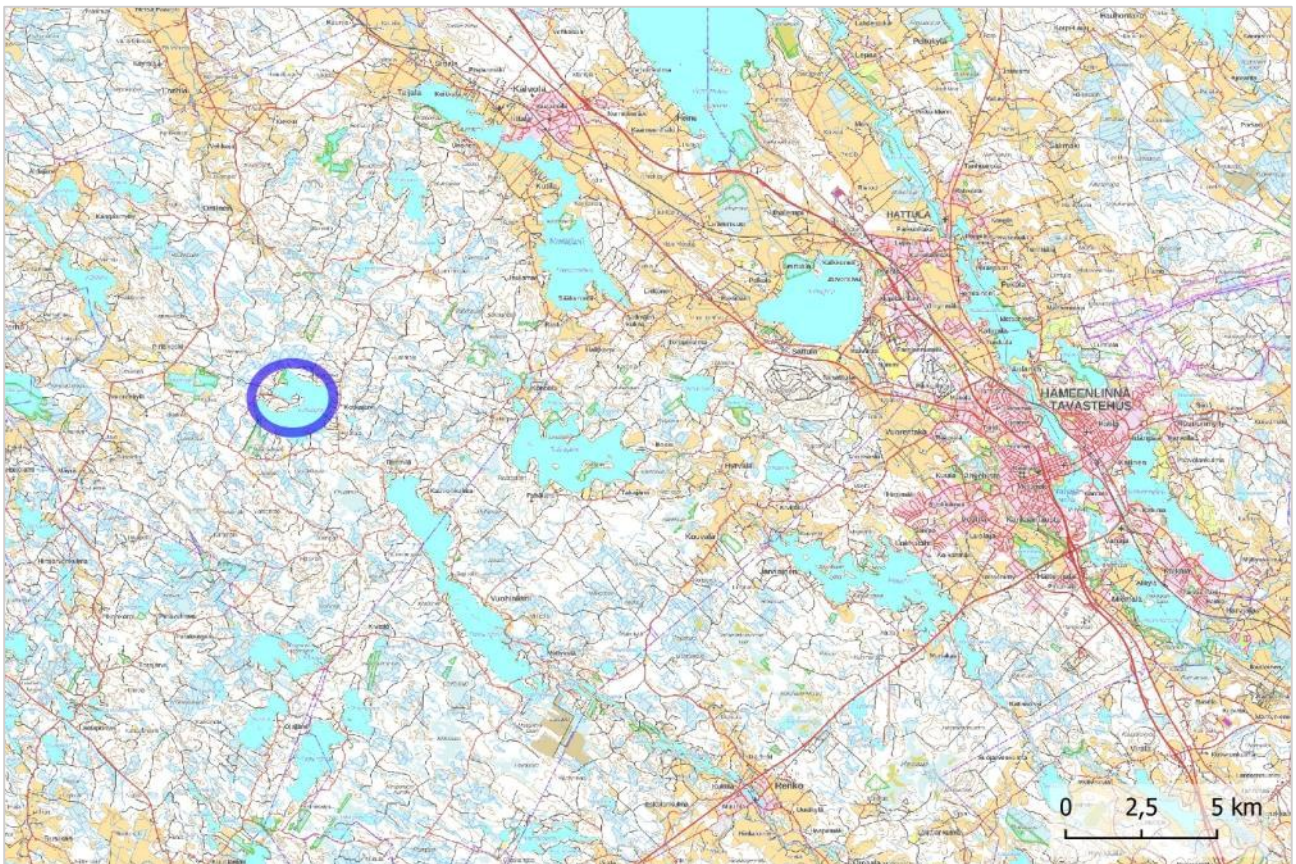
Tutkimustyyppi:	Arkeologinen inventointi
Tutkimuksen tekijä:	Heilu Oy / FM Sinikka Kärkkäinen
Kenttätyöaika:	28.5.2024
Tutkimusten rahoittaja:	Yksityinen
Lähialueen aikaisemmat tutkimukset:	Jyri Saukkonen inventointi 1985
Taustakartat:	Maanmittauslaitoksen karttakuvapalvelu (WMTS) 06/2024
Käytetty koordinaatisto:	ETRS-TM35FIN, korkeus N2000

Kansikuva: Näkymä Niemi-Kotkan päärakennukselle, kuvattu lounaaseen.

Raportin kuvat: Sinikka Kärkkäinen

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Inventointialueen perustietoja	4
3. Tutkimusmenetelmät.....	7
3.1. Esityöt	7
3.2. Maastotyöt ja raportointi.....	8
4. Havainnot	8
5. Yhteenveto	11
6. Arkeologiset kohteet	12
Kiinteät muinaisjäännökset	12
1. Niemikotka.....	12
2. Niemikotka 2.....	13
Lähteet:.....	15

Kartta 1. Niemikotkan inventointialue sijaitsee Hämeenlinnan keskustan länsipuolella, sinisen ympyrän keskellä. MK 1: 250 000.

1. Johdanto

Hämeenlinnan Kotkajärvellä, Niemikotkan alueella, on käynnissä ranta-asemakaavan muutos. Niemikotka sijaitsee noin 37 kilometriä Hämeenlinnan keskustasta länteen, Kotkanjärven keskelle ulottuvan niemen kärjessä. Asemakaava-alueen pinta-ala on noin 15,8 hehtaaria.

Kanta-Hämeen alueellinen vastuumuseo antoi hankkeesta lausunnon 15.3.2024 (diar. KHVM/64/2024). Lausunnon mukaan alueen aikaisempi inventointi (1985) on pahoin vanhentunut ja asemakaavan alueella tuli tehdä arkeologinen inventointi. Kaava-alueen läheisyydestä on tehty kivilautisia irtolöytöjä, ja niemen rannat ovat olleet potentiaalisia kivilautisille asuinpaikoille. Kirjallisten lähteiden mukaan Kotkanjärven ympäristössä on ollut asutusta viimeistään 1700-luvulta lähtien ja alueelta on mahdollista löytää historiallisen ajan asutukseen tai elinkeinohistorialliseen toimintaan liittyvien kohteiden jäänteitä. Inventoinnin tavoitteena oli selvittää, sijaitseeko kaava-alueella entuudestaan tuntemattomia kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muuta arkeologista kulttuuriperintöä.

Kartta 2. Niemikotkan inventointialue rajattu sinisellä. MK 1: 10 000.

2. Inventointialueen perustietoja

Niemikotkan alue sijaitsee litalan taajaman lounaispuolella, entisen Kalvolan kunnan alueella. Vuonna 2009 tehdyn kuntaliitoksen myötä alue on nykyisin osa Hämeenlinnan kaupunkia. Niemikotkan tila sijaitsee Kotkajärveen lännestä työntyvän niemen kärjessä. GTK:n maaperäkartan mukaan niemen alueella on rantasidonnaiselle esihistorialliselle asutukselle hyvin soveltuvaa karkeaa hietaa ja hiekkaa. Niemen alueelta ei tunneta kivikautisia kohteita, mutta Kotkajärven itärannalta, noin kilometri inventointialueesta kaakkoon, on löydetty pari kivikautista esinettä. Toinen näistä on tunnettu löytöpaikka Rauhanrinne (1000047405), josta on löytynyt kourutaltta (KM 42726: 1) vuonna 1973. Rauhanrinteen löytöpaikasta reilu 300 metriä kaakkoon on löytynyt toinenkin kourutaltta (KM 29393:1, diar. 1996), jota ei ole viety muinaisjäännösrekisteriin. Pronssi- tai rautakautisia kohteita tai löytöjä Kotkajärven alueelta ei tunneta.

Niemi-Kotkan alueella on ollut asutusta viimeistään 1730-luvulta lähtien. Kåtkaniemi torp mainitaan Suomen asutuksen yleisluettelossa vuonna 1737, jolloin Niemen alue on kuulunut Sittalan kylään. Vanhimmat tarkastetut kartat ovat 1700-luvun lopun toimeenpano- ja isojakokartat. Kartoilla näkyy niemeen vievä polku ja peltoja ja toimeenpanokartalla lisäksi myös Kåttka- nimi ja mahdollisesti taloa tai torppaa kuvaava merkintä. Vuoden 1842 pitäjänkartalla niemeen on merkitty Kåtkä- niminen talo. Vuoden 1900 senaatinkartalle on merkitty kaksi rakennusta ja vuoden 1960 peruskartalla on asuintalo ulkorakennuksineen ja laajalti peltoa. Sittenmin peltoala on pienentynyt.

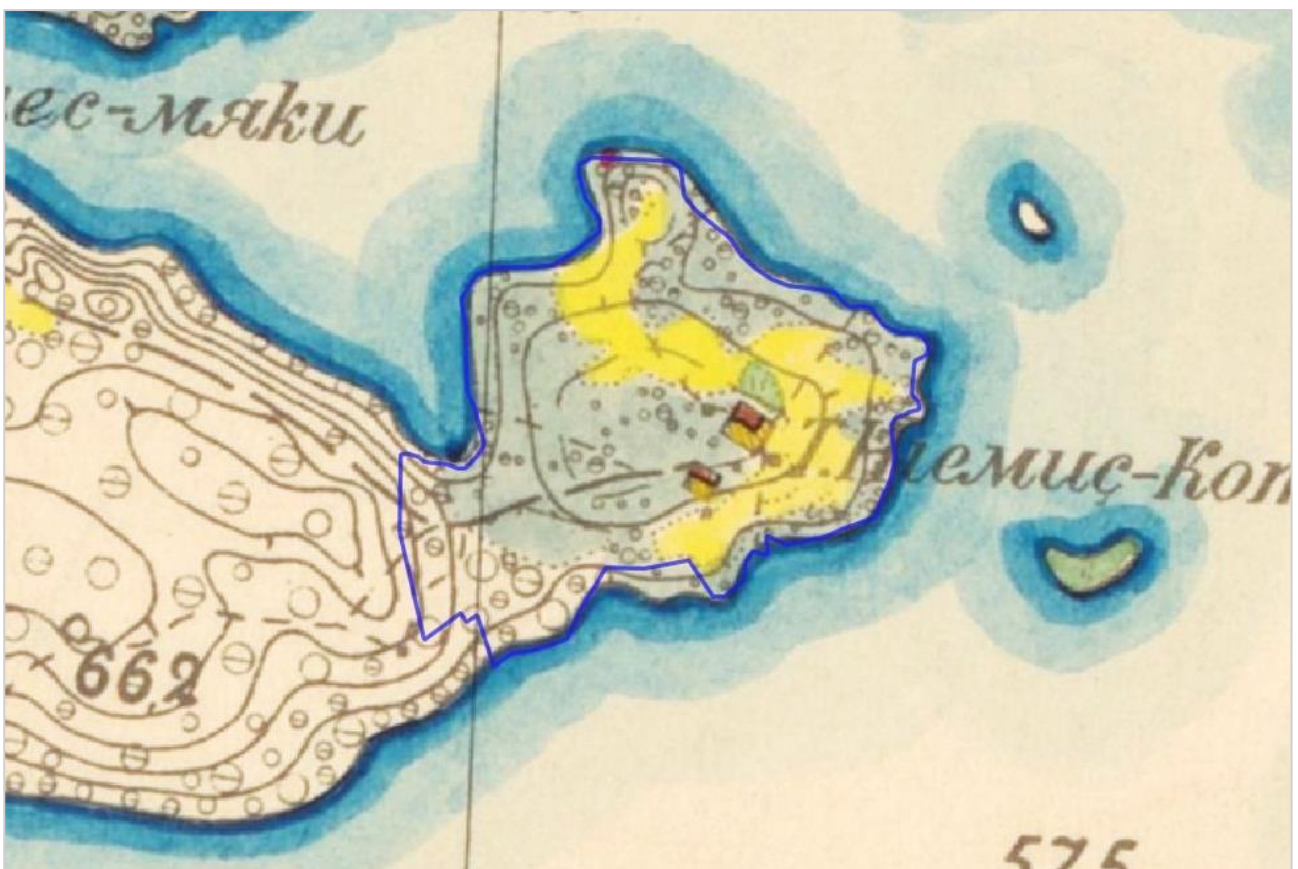
Kartta 3. Ote 1700-luvun toimeenpanokartasta. Inventointialue rajattu sinisellä.

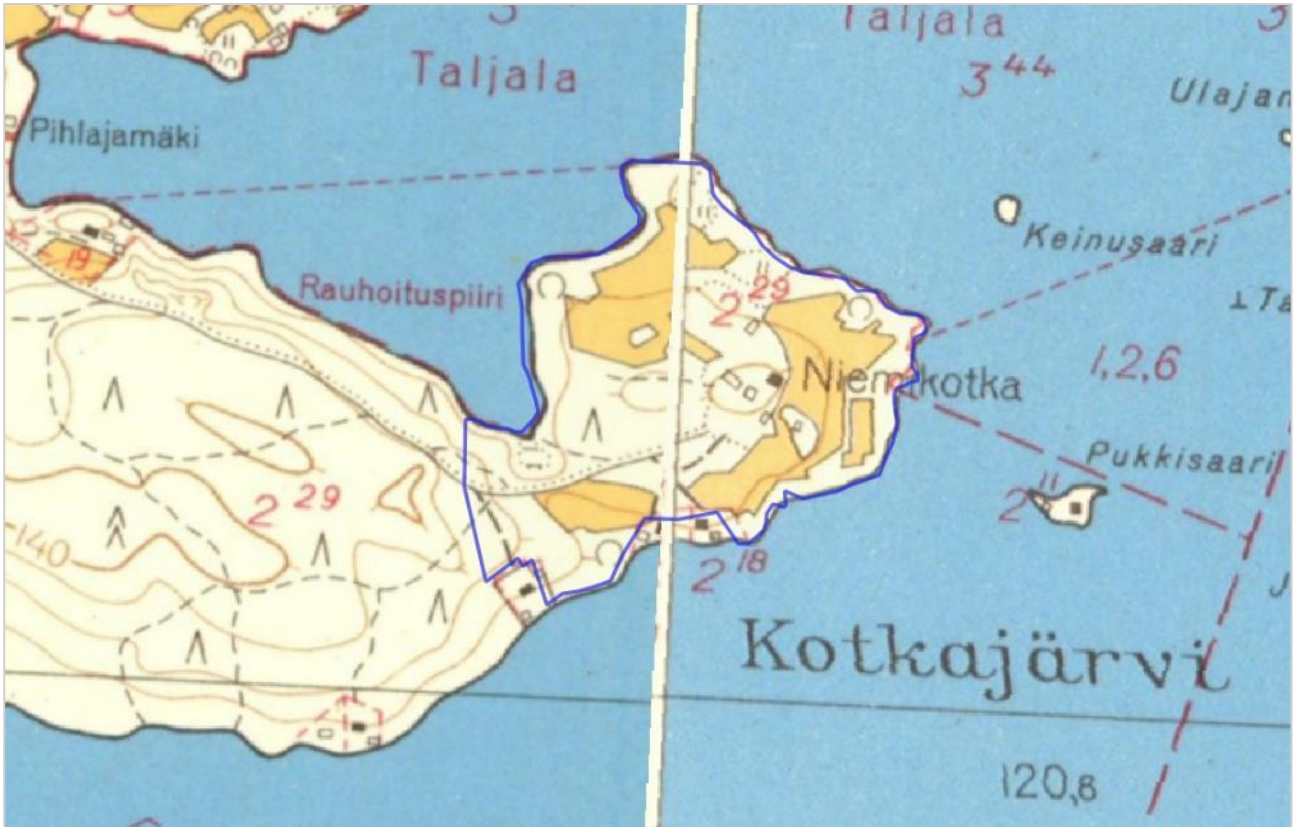
Kartta 4. Niemikotkan alue Sittalan kylän isojakokartalla (1792-1797).

Kartta 5. Niemikotka vuoden 1842 pitäjänkartalla.

Kartta 6. Niemikotka vuoden 1900 senaatinkartalla.

Kartta 7. Ote vuoden 1960 peruskartasta.

3. Tutkimusmenetelmät

3.1. Esityöt

Inventointia valmisteltaessa etsittiin Kotkanjärven aluetta kuvaavia vanhoja karttoja (toimeenpano-, isojako, pitäjän ja senaatinkartat) Kansallisarkiston ja Maanmittauslaitoksen arkistoista. 1900-luvun peruskarttalehdet ladattiin Maanmittauslaitoksen Vanhat painetut kartat-verkkosivustolta. Vanhoista kartoista tarkasteltiin alueelle mahdollisesti sijoittuvia arkeologisesti mielenkiintoisia kohtia, kuten historiallisen ajan rakennusten sijainteja tai rajamerkkejä. Samalla selvitettiin myös 1900-luvun aikaista maankäyttöä. Esitöiden aikana käytiin läpi myös Maanmittauslaitoksen rinnevarjoste-aineisto (5p) ja varjostettu korkeusmalli arkeologisesti mielenkiintoisten maastonmuotojen, kuten erilaisten kuoppajäännösten, havaitsemiseksi. Muinaisjäännöskohteiden tietojen ajantasaisuus tarkastettiin vielä ennen maastoon lähtöä Museoviraston ylläpitämästä Kulttuuriympäristön palveluikkunasta (www.kyppi.fi) ja alueelliselta vastuumuseolta tiedusteltiin alueelta mahdollisesti tehdyt uudet irtolöydöt tai muut yleisöilmoitukset.

3.2. Maastotyöt ja raportointi

Allekirjoittanut toteutti inventoinnin maastotyöt 28.5.2024. Havainnointimahdollisuudet olivat melko hyvät, paikoitellen runsaasta aluskasvillisuudesta huolimatta. Aluksi hankealue käveltiin läpi ja tarkastettiin rinnevarjosteesta havaitut kohteet ja anomaliat. Sen jälkeen rakennettavaksi osoitettuja tonttimaita tarkasteltiin lähemmin, kuten myös vanhoissa kartoissa näkyvien rakennusten ympäristöä. Tutkimusmetodina oli silmämääräinen havainnointi sekä pienien lapionpistojen teko. Inventoinnissa tehdyt havainnot dokumentointiin valokuvien ja muistiinpanoin. Havaintojen sijainnit sekä kuljetut reitit tallennettiin käsiGPS-paikantimella (Garmin Montana 680, tarkkuus +/- 5–10 m). Arkeologinen inventointi tehtiin noudattaen Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeita.

Inventointiraportti laadittiin allekirjoittaneen toimesta kesäkuun 2024 aikana. Inventoinnissa havaittujen kohteiden sijaintia verrattiin vanhoihin karttoihin, joiden perusteella selvitettiin niiden mahdollista ikää (esim. pellonraivausröykkiöt).

4. Havainnot

Niemikotkan ranta-asemakaava-alueen inventoinnissa löydettiin kaksi uutta kiinteää muinaisjäännöstä. Aluerajauksen länsiosassa, Kotkanniementien pohjoispuolella havaittiin pieni tervahauta (raportin kohde 1 Niemikotka). Siitä noin 50 metriä kaakkoon havaittiin mahdollinen hiilihauta (kohde 2 Niemikotka 2). Molemmat kohteet näkyivät alueen 5p-lidaraineistossa.

Vanhoilla kartoilla näkyneen talonpaikan ympäristöä tarkasteltiin, mutta nykyisten asuinrakennusten pihapiirit ovat hoidettuja, eikä mitään historialliseen asutukseen viittaavia rakenteita ollut havaittavissa maan pinnalle. Maasto on monin paikoin muokatun oloista, tasoitettua tai pengerrettyä. Myös rannoilla sijaitsevien mökkien pihapiirit ovat hoidettuja ja muokattuja, eikä alkuperäistä maanpintaa ole säilynyt paljoakaan. Kivikautisille kohteille otollisimmat paikat, eli hiekkaiset rantatontit, ovat jo rakennettuja. Ainoa rakentamaton tontti alueen eteläosassa tarkastettiin, mutta kivikautisia havaintoja ei tehty.

Inventointialueelta havaittiin useita erikokoisia raivausröykkiöitä sekä traktorilla kasattuja kivikkoja. Lähes kaikki röykkiöt sijoittuvat 1900-luvun peruskartoissa näkyvien peltojen reuna-alueille; pellot ovat olleet käytössä 1990-luvulle saakka. Röykkiöt merkattiin raportin havaintokartalle, mutta niitä ei dokumentoitu sen tarkemmin.

Kuva 1. Yksi niemen luoteisosasta havaituista pellonraivausröykkiöistä vanhan peltoalueen reunalla.

Kuva 2. Asuinrakennusten ympäristö on suurelta osin hoidettua nurmikenttää.

Kuva 3. Alueella on useita modernihkoja raivauskivikkoja. Kuvassa niemen kaakkoisosassa havaittu kivikko.

Kartta 8. Maastossa kuljetut reitit ja alueelta tehtyt havainnot. Kiinteät muinaisjäännökset (1-2) merkitty punaisin ja raivausröykkiöt keltaisin pistein. MK 1: 5500.

5. Yhteenveto

Heilu Oy teki Hämeenlinnan Niemikotkan ranta-asemakaavan muutoshankkeeseen liittyvän arkeologisen inventoinnin (maastotyöt 28.5.2024). Alueelta havaittiin kaksi uutta historiallisen ajan elinkeinotoimintaan liittyvää kiinteää muinaisjäännöstä, pieni tervahauta ja mahdollinen hiilihauta. Alueen rantoja tarkasteltiin kivikautta silmällä pitäen, mutta suurin osa rannan tonteista on jo rakennettuja. Luonnontilassa olevia hiekkaisia maastonkohtia ei juurikaan ollut, eikä mitään kivikauteen viittaavaa havaittu. Viimeistään 1700-luvulla perustetun asuinrakennuspaikan ympäristö on nykyisinkin hoidettua pihapiiriä, eikä paikalta havaittu mitään historialliseen asuinpaikkaan viittaavia rakenteita.

Sinikka Kärkkäinen
Pälkäneellä 26.6.2024
Heilu Oy

6. Arkeologiset kohteet

Kiinteät muinaisjäännökset

1. Niemikotka

Muinaisjäännostunnus: uusi kohde

Muinaisjäännostatus: kiinteä muinaisjäännos

Muinaisjäännostyyppi: työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: N 6767139 E 337432 z 126-128 m mpy

Koordinaattiselite: tervahaudan keskipiste

Inventointihavainnot:

Tervahauta sijaitsee Niemikotkantien varrella, noin 8 metriä tiestä pohjoiseen. Hauta on tehty koilliseen laskevan rinteän reunaan. Hauta on muodoltaan soikeahko ja sen koko valkeineen on noin 8,5 x 12 metriä. Vallien leveys on noin 2,5-3 metriä, korkeus noin 0,8 m ja alarinteen puolella on aukko. Keskellä olevan kuopan syvyys on noin metrin. Kuopan keskelle tehdyssä lapionpistossa havaittiin noen ja hiilensekaista hiekkaa ainakin 35 cm:n syvyyteen saakka. Ks. sijaintikartta seuraavan kohteen yhteydestä.

Kuva 4. Lapio on pystyssä tervahaudan kuopassa. Kuvattu koilliseen.

2. Niemikotka 2

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännöstyyppi: työ- ja valmistuspaikat, hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Koordinaatit: N 6767097 E 337467 z m mpy

Koordinaattiselite: kohteen keskipiste

Inventointihavainnot:

Metsän reunassa, loivassa pohjoiskoilliseen laskevassa rinteessä havaittiin soikeahko, loivareunainen kuoppa. Kuopan pituus on noin 3,5 metriä ja leveys noin 1,8 metriä. Kuopan pitkällä sivulla on loivat ja matalat vallit, joiden leveys noin 1,4 metriä ja korkeus noin 20 cm. Kuopan koko valleiheen on noin 4,5 x 6 metriä. Keskelle kuoppaa tehtiin lapionpisto, jossa turpeen (n. 5 cm) alla oli kerros hiekkaa (7 cm), jonka alta tuli noen ja hiilensekaisen hiekan kerros (n. 10 cm). Kuopan pohjalla havaittiin kappale hiiltynyttä puuta, eikä kuoppaa kaivettu syvemmälle. Kuoppa on mahdollinen hiilihauda.

Kuva 5. Latio on pystyssä hiilihaudan kuopassa. Kuvattu koilliseen.

Kartta 9. Kohteiden 1 ja 2 sijainnit. MK 1: 3000.

Lähteet:

Kirjallisuus:

- Sarvas, Anja & Suvanto, Seppo 1992. Kalvolan historia 1. Esihistoria ja Ruotsin vallan aika.

Tutkimusraportit:

- Saukkonen, Jyri 1985. Kalvolan inventointikertomus. Museovirasto.

Digitaaliset lähteet:

- Kulttuuriympäristön palveluikkuna:
<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Kartat:

Kansallisarkisto:

- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ia.* Pitäjänkartasto. 2131 03+06 Ia.* -/- - Kalvola (--). Tiedosto 1080390. Kansallisarkisto. Viitattu 23.4.2024. (1842)
- Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. MHA U Uudistuskartat ja -asiakirjat. H HÄMEEN LÄÄNI. Kalvola. H32:19/1-21 Sittala; N:ot 1-5 tässä kylässä, N:ot 1-9 Taljalan kylässä sekä Kuurilan, Niemen ja Paakkosten yksinäistalot: isojaonkartta, pöytäkirja ja jakokirja (1792-1797). Tiedosto 5. Kansallisarkisto. Viitattu 23.4.2024.
- Topografikarttojen kokoelma. Venäläiset topografikartat 1:21 000. XV 25 Hämeen lääniä, Tammelan kihlakuntaa. 120,806 km2. [Kalvola] (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 23.4.2024.

Maanmittauslaitos:

- Separat förrättningskarta, kartdel c, storskifte, Kurila, Niemis, Taljala, Sittala byars ägokarta (SKAALATTU)

Vanhat painetut kartat- latauspalvelu: <https://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

- 211312 Mäyrä, v. 1960
- 213103 Rimmilä, v. 1960